

fcrn

**ADVISORY COMMITTEE ON THE
FRAMEWORK CONVENTION FOR THE
PROTECTION OF NATIONAL MINORITIES**

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ACFC/SRV(2020)003
Macedonian language version

Fifth Report submitted by North Macedonia

**Pursuant to Article 25, paragraph 2 of the Framework
Convention for the Protection of National Minorities –
received on 24 June 2020**

**Извештај на Република Северна Македонија по Петтиот круг на набљудување на
Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства на Советот на
Европа**

Владата на РС Македонија во континуитет превзема сериозни мерки за имплементација на препораките на Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства на Советот на Европа.

Во однос на итните препораки:

- *Со решителност да се превземаат сите неопходни мерки во насока на продолжување на градење интегрирано општество кое е цврсто втемелено врз владеењето на правото, заштитата на човековите права, вклучувајќи ги и правата на малцинствата, како и врз почитувањето на различностите, но и да избегнуваат заемно исклучива етно националистичка политика која води кон натамошно образување паралелни општества;*

На 93-тата седница, одржана на 08.10.2018 година, Владата на РС Македонија ја усвои информацијата за потребата од изработка на Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализам. Подготовката и спроведувањето на Стратегијата е во согласност со програмата на Владата, како и во согласност со стратешките приоритети на Владата за 2020 та година. Нејзината цел е да се подобри интеркултурната комуникација во РС Македонија меѓу различните култури и заедници, како и преку неа да се спроведат препораките на меѓународните тела на Обединетите нации, Советот на Европа, Европската комисија, како и Организацијата за безбедност и соработка во Европа.

Националната стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот е документ кој прв пат се подготвува во РС Македонија, а е од особено значење, имајќи ја предвид поделеноста на општеството по различни основи. Овој стратешки плански документ треба да иницира активности и да ги зајакне процесите на комуникација и соработка меѓу заедниците во насока на создавање на општество во кое секој ќе се чувствува како припадник на „едно општество“. Главната цел е од поделено да се промовираме во општество кое е и фер и правично и ги прави граѓаните по еднакви и по рамноправни.

Во согласност со определбата на Владата на РС Македонија за партнерство со граѓанското општество во процесот на креирање и спроведување политики, како и директно и суштинско учество на граѓанските организации во подготовка на овој стратешки документ, формирани беа работни групи составени од претставници на институциите и граѓанското општество, кои активно учествуваа во целокупниот процес на подготовка на Стратегијата.

Националната Стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот е проектирана на три години по кои повторно ќе се преиспитаат процесите и ќе се направи анализа за натамошните чекори. Документот се состои од седум стратешки области, кои имаат анализа на состојба, приоритети и цели, како и акциски дел. Овие секторски документи треба секоја во својот дел да ги декларираат приоритетите како и од нив произлезените цели кои треба да придонесат со активности кои на оваа стратегија треба да ѝ овозможат менување на општествената реалност преку иницирање процеси за поинтегрирано општество.

Потребата за оваа стратегија во Република Северна Македонија произлезе од широко распространетите проценки дека државата функционира преку поделени и одвоени општества. Примарна оска на таа поделба е етничката припадност (што честопати се совпаѓа со религиозната поделба). Таа поделба е забележана од многу меѓународни организации и нивните тела, вклучително Европската комисија, Советодавниот комитет на Рамковната конвенција за националните малцинства, како и останатите мониторинг механизми на Советот на Европа и Обединетите нации, но и во анализи спроведени на национално ниво. Второ, покрај етничката припадност како оска на поделба на македонското општество, оваа стратегија ја зема еднаквоста и не дискриминацијата како еден од основните свои принципи. Овој пристап е во согласност со предусловите за реализација на интеркултурализмот кои ги вклучуваат: човековите права, демократијата и владеењето на правото, еднаквото достоинство и заемната почит, родовата еднаквост, совладувањето на бариерите што го спречуваат меѓу културниот дијалог и земањето предвид на религиозната димензија.

- *Да се спроведуваат мерки за враќање на довербата во јавните институции и активно да се воздржуваат од говор на омраза врз политичка и етничка основа; да овозможат сите случаи на изречен говор на омраза и злосторства од омраза веднаш да бидат осудени, делотворно истражени и казнети;*

Со влегувањето во сила на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ЗААВМУ) во јануари 2014 година, на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и беше одземена можноста да изрекува мерки против радиодифузерите во случаите кога во нивните програми се појавува говор на омраза и дискриминација. Имено, иако во ЗААВМУ имаше одредба со која ваквите појави се забрануваа (член 48 Посебни забрани), во казнените одредби не беше предвидена глоба за прекршувањето на овој член. Оттаму, не може да се говори дека Агенцијата „се воздржувала од изрекување мерки и наместо тоа се потпирала врз 'неформални предупредувања' со неизвесни резултати“ како што се тврди во точка 49 од Четвртото мислење на Советодавниот комитет. Всушност, во овој период Агенцијата направи огромни напори за во ваква, практично невозможна ситуација, да се бори против говорот на омраза и дискриминацијата по сите забранети основи, вклучувајќи ја и етничката/националната припадност. „Неформалните предупредувања“ се базираа врз исклучително темелно разработени анализи базирани на практиката на Европскиот суд за човекови права. Впрочем, праксата на македонската Агенција, во публикацијата на Советот на Европа „Регулаторни тела за медиуми и говорот на омраза“, е оценета на следниов начин: „ Особено кога се утврдуваат потенцијални случаи на говор на омраза, се препорачува да се разгледаат сите можни аспекти на случајот, како што беше покажано во примерите со македонските случаи“.

Во периодот 2014-2018, додека во Законот немаше мерка, Агенцијата презеде низа активности за да ја пополни празнината. Дел од нив се однесуваа на морални санкции, дел на иницирање постапки кај други надлежни органи (Комисија за заштита од дискриминација, Јавно обвинителство - за жал со мал или никаков успех), а дел во едукација на медиумските работници.

Во овој контекст, уште во 2014 година, на барање на регулаторното тело беше изработен „Водичот за мониторинг на говорот на омразата“¹ во рамките на ИПА проектот „Зајакнување на административните капацитети на телата задолжени за телекомуникации и медиуми за ефикасно регулирање на новите дигитални и повеќенаменски услуги“. Тој обезбедува јасни правила за тоа што е дозволиво, а што недопустливо во медиумите и транспарентно ги прикажува принципите по кои се врши надзорот.

Во овие четири години, Агенцијата во неколку наврати констатираше појава на говор на омраза и дискриминација во програмите на радиодифузерите, по неколку основи. Во три случаи стануваше збор за дискриминација и говор на омраза врз основа на националност/етничка припадност: против Албанците - кај ТВ Сител (во декември 2016 година); против Ромите –кај ТВ Алфа (во мај 2017 година)², и повторно против Албанците, овојпат на ТВ Алфа (во јануари 2018 година). Имајќи предвид дека во ЗААВМУ немаше санкција, Агенцијата за сите овие случаи ја извести и јавноста (покрај медиумот) и бараше постапка од Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД) и Јавното обвинителство. За жал, само во еден случај КЗД се согласи со Агенцијата и утврди дискриминација (во прилогот на ТВ Алфа кој се однесуваше на Ромите). Освен за прекршувања на членот 48, Агенцијата реагираше и за непочитување на професионалните начела за работа. Еден таков случајна ТВ Алфа во 2019 година, беше поврзан со негативни стереотипни генерализации за албанската етничка заедница.

Во овој период Агенцијата спроведе и низа обуки со медиумските работници за подигнување на нивото на почитување на професионалните стандарди и против говорот на омраза, кои се документирани во годишните извештаи за работа на регулаторот, достапни на www.avmu.mk.

Со измената на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги од 31.12.2018 година, во член 147, предвидена е глоба во износ од 1.000 до 5.000 евра во денарска противвредност за правното лице и 500 евра во денарска противвредност за одговорното лице за програмата, ако го прекрши член 48. И самиот член 48 е изменет и предвидува многу повеќе забранети дискриминаторски основи „раса, боја на кожа, потекло, национална или етничка припадност, пол, род, сексуална ориентација, родов, идентитет, припадност на маргинализирана група, јазик, државјанство, социјално потекло, образование, религија или верско уверување, политичко уверување, друго уверување, попреченост, возраст, семејна или брачна состојба, имотен статус, здравствена состојба, лично својство и општествен статус, или која било друга основа“. Во меѓувреме, од јануари 2019 година, не е констатиран говор на омраза на програмите на радиодифузерите, за што, слободно можеме да кажеме дека заслуга има и активноста на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги – без оглед што казните беа морални.

Министерството за внатрешни работи, во рамки на програмата TАНСLE (Training Against Hate Crimes for Law Enforcement) спроведе обуки за кривични дела од омраза за полициските службеници кои доаѓаат во контакт со наведените дела и постапуваат по истите. Основната цел на скалестите обуки беше запознавање со криминалот од омраза, негово препознавање и утврдување на елементите и мотивите поради кои се извршуваат овие кривичните дела, како и

¹ „Водичот за мониторинг на говорот на омразата“ е изработен на македонски англиски и албански јазик и е достапен на: <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Vodic-za-monitoring-za-govorot-na-omraza-Mak.pdf>.

обезбедување докази и нивно понатамошно процесуирање до надлежните институции. Во рамки на наведената програма обучени се вкупно 2327 полициски службеници и реализирани се вкупно 8 меѓу-институционални регионални работилници за високо и средно раководно ниво со вкупно 185 учесници. Во 2017 година, направени се измени на Записникот за примање на пријава и истиот е објавен во Правилникот за изменување и дополнувања на Правилникот за начинот на вршење на полициските работи. Во Записникот за примање пријава додадена е нова рубрика која гласи: „Дали постојат индиции дека кривичното дело е сторено од омраза“, со можност доколку постојат истите да се наведат во записникот. Во 2018 година направено е усогласување на Кривичниот законик со меѓународните стандарди во сферата на криминалот од омраза и постигнување видливост на делата од омраза со пропишување законска дефиниција на поимот и предвидување посебни облици на дела од омраза во посебниот дел, што согласно начелото на легалност ги обврзува органите на гонење да ги откриваат, утврдуваат и процесуираат таквите дела.

- *Да ги преземат сите неопходни мерки за создавање интегриран и мултикултурен образовен систем во согласност со Стратегијата за образование за периодот 2018-2025 година; да одделат соодветни финансиски средства и да овозможат соодветна обука за наставниците, како и во учебниците и наставните програми во сите училишта да бидат поместени соодветни меѓукултурни содржини;*

Министерството за образование презема низа неопходни мерки за создавање интегриран и мултикултурен образовен систем во согласност со Стратегијата за образование за периодот 2018 - 2025 година. Стратегијата ќе биде насочена главно кон унапредување на:

- квалитетот на образованието и неговата релевантност за развојните приоритети на македонското општество (особено кога се работи за формирање продуктивни и ангажирани граѓани) и за потребите на пазарот на трудот и насочено кон остварување на очекуваните резултати од учењето, како и за прифаќањето на мултикултурализмот, меѓуетничката интеграција, почитувањето на различностите и демократските вредности;
- промовирање на интеграцијата на ученици кои припаѓаат на различни етнички заедници преку заеднички наставни и воннаставни активности, заедничко учење на јазиците;
- подобрување на просторните услови за интеграција, осигурување на меѓучовечки и меѓукултурни социјални и општествени компетенции;
- запишување на децата на соодветна возраст на училиште, без оглед на нивното потекло и компетенции, особено на оние од маргинализираните групи (на пример, децата Роми) и осигурување дека ќе завршат минимум основно образование;
- обезбедување на стипендии и таторство за учениците Роми во средните училишта;

Стратегијата за образование 2018-2025 година се темели на јасно утврдување на главните предизвици во образовниот сектор, со што се обезбедува нејзината *релевантност* преку внимателно дефинирање на приоритетните области. На основа на препораките за преземање итни дејствија, а кои се однесуваат на сите неопходни мерки за создавање интегриран и мултикултурен образовен систем, Министерството за образование и наука во согласност со Стратегијата „Чекор кон интегрирано образование во образовниот систем“, презема низа активности преточени во законите за основно и законите за средно образование, а се однесуваат за унапредување на мултикултурализмот и меѓуетничката интеграција.

Според член 24в Законот за основно образование („Службен весник на Република Северна Македонија бр. 161/18) и член 46 од Законот за средно образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 44/1995, 24/1996, 34/1996, 35/1997, 82/1999,29/2002, 40/2003, 42/2003, 67/2004, 55/2005, 113/2005, 35/2006, 30/2007, 49/2007,81/2008, 92/2008,33/2010, 116/2010, 156/2010, 18/2011, 42/2011, 51/2011, 6/2012, 100/2012, 24/2013, 41/2014,116/2014, 135/2014, 10/2015, 98/2015, 145/2015, 30/2016, 127/2016, 67/2017 и 64/108), во сите училишта треба да бидат формирани Училишни тимови за интеграција. Директорот на училиштето формира тим за училишна интеграција за период од три години, составен од пет до седум члена, и тоа: претседателот на ученичкиот парламент, ученичкиот правобранител и од редот на стручните соработници и наставници. Директорот или помошникот на директорот е член на тимот за училишна интеграција по функција. При формирање на тимот за училишна интеграција, директорот води грижа за застапеноста на наставниците од сите јазици на кои се реализира наставата во училиштето. Тимот за училишна интеграција планира и организира активности кои придонесуваат кон почитување на мултикултурализмот и за развој на интеркултурниот дијалог, интеракција и унапредување на меѓуетничката интеграција.

Тимот за училишна интеграција, во соработка со наставниците задолжително изработува план за активности што ќе бидат планирани и во годишната програма на училиштето во насока на унапредувањето на интеркултурализмот, препознавање на сличностите, прифаќање на различностите, сузбивање на стереотипите и предрасудите. Основните критериуми според кои треба да се организира активноста што има за цел интеракција, односно интеграција на етнички / јазично мешани групи учесници се: балансирани групи учесници според етничката припадност, полот и возраста, интеракција меѓу учесниците од различните етнички / јазични групи (во текот на активноста учениците од едниот наставен јазик / едната етничка група соработуваат со учениците од другиот наставен јазик / другата етничка група), користење на сите застапени јазици, рамноправен третман на учесниците од сите етнички / јазични групи, постигнување конкретни заеднички цели (опипливи/видливи продукти) со учество на сите застапени етнички заедници. Средства за реализација на овие активности се во износ од 3.100.000.00 денари на годишно ниво или за секое училиште по 30.000.00 денари, кои се обезбедуваат од Буџетот на Република Северна Македонија, буџетите на општините и од други извори (донации, подароци и друго), а се користат наменски.

Согласно законските одредби и Буџетот на Република Северна Македонија, Министерството за образование и наука на годишно ниво објавува јавен повик за реализација на активностите за меѓуетничка интеграција. Одлуката за доделување на средства ја носи Комисија во чиј состав влегуваат тројца претставници на Министерството и по еден претставник од Бирото за развој на образованието и Државниот просветен инспекторат. Министерството за образование и наука веќе четврта година по ред доделува финансиски средства за основните и средни училишта кои ќе спроведат активности за Унапредување на мултикултурализмот и меѓуетничката интеграција предвидени во законот за основно образование. По погоре наведениот основ во 2016/17 година, доделени се парични средства за 50 основни и 14 средни училишта, 2017/18 година, 65 основни, 14 средни, 2018/19, 64 основни и 26 средни, а за оваа учебна 2019/20, предвидени се средства за 70 основни и 25 средни училишта. За реализација на активностите, унапредување на мултикултурализмот и меѓуетничката интеграција во рамките на проектот меѓуетничка интеграција во образованието од страна на Македонски центар за граѓанско образование (МЦГО) има спроведено обуки за сите училишни тимови за интеграција.

Покрај обезбедување на финансиска поддршка активностите за создавање интегриран и мултикултурен образовен систем, во образованието се реализираат и преку интервенции во програмите за работа на училиштата како и во наставните содржини. Согласно член 49 од Законот за основно образование, сите основни училишта во рамки на годишната програма за работа треба да планираат и промоција на добро состојба на учениците, заштита од насилство, спречување дискриминација, како и меѓуетничка интеграција. Во согласност со тематската група 3 од Стратегијата *Чекор кон интегрирано образование* (Наставни планови, програми и учебници), преземени се мерки за подобрување на основата за интеграција преку зајакнување на наставните содржини и стандарди за стекнување меѓучовечки, меѓукултурни, општествени и граѓански компетенции преку наставните планови и програми. За таа цел, од страна на Бирото за развој на образованието се изработени нови наставни програми по наставниот предмет Музичко образование за шесто, седмо, осмо и деветто одделение, како и наставни програми по Граѓанско образование за осмо и деветто одделение. Она што е новина во овие наставни програми, за разлика од досега, е тоа што јасно и недвосмислено треба да биде застапен и препознаен мултиетничкиот карактер на македонското општество, да се почитува културната различност и разновидност, плурализмот на погледи и разлики во однесувањето, да се развива отвореност и чувствителност кон културните разлики, верувањата, погледите на светот и однесувањето на другите, учениците да слушаат и учат македонски, албански, турски, српски, ромски, влашки, босански песни. Преку избраните песни на овие народи, да учат за сопствената, но и за културата, традицијата и обичаите на другите. Покрај овие наставни програми, од страна на Бирото за развој на образованието постепено ќе се ревидираат и другите наставни програми по предмети во кои треба да се застапени мултикултурни содржини со јасно дефинирани цели.

- *Да продолжат да го применуваат начелото на правична застапеност и да го промовираат делотворното учество на сите припадници на националните малцинства, како во јавниот живот, така и во соодветните процеси на носење одлуки на сите можни рамништа.*

Владата на Република Северна Македонија посветува огромно внимание на начелото на правичната застапеност и промоција на учеството на сите припадници на етничките заедници во јавниот живот и во процесот на носењето на одлуките на сите мошни рамништа. Во врска со етничката структура на вработените во јавниот сектор информираме дека Законот за вработените во јавниот сектор, донесен во 2015 година, за прв пат предвидува механизам за постигнување на уставното начело за соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците, на ниво на секоја од институциите во јавниот сектор, а врз основа на потребите на самите институции изразени преку Годишни планови за вработување. Но тука мора да се потенцира дека законското решение предвидува постапките за вработување да се вршат по мерит принципот во комбинација со ткн. “позитивна дискриминација” или “афирмативна акција”, па оттука етничката припадност е само еден од параметрите кој е земен во предвид откако кандидатите во постапката на селекција ќе демонстрираат дека се целосно квалификувани за работното место. Сепак, со цел системски да се унапреди состојбата во 2016-та година беше донесена Методологија за планирање на вработувањата во јавниот сектор. Почнувајќи од 2017 година секоја институција во јавниот сектор изготвува годишен план за вработување и согласно истиот спроведува постапки за вработување. Распределбата на планираните нови вработувања, согласно

соодветната и правична застапеност, се врши електронски преку веб алатката достапна на веб локацијата <http://balancer.mioa.gov.mk/> На 31 декември 2018 година во институциите на јавниот сектор од 112,164 вработени, 83,993, односно 74,88% се Македонци, 22,060, односно 19,67% се Албанци, 2,110, односно 1,88% се Турци, 1,355, односно 1,21% се Роми, 1,019, односно 0,91% се Срби, 754, односно 0,67% се други или не се изјасниле, 450, односно 0,40% се Бошњаци, 423, односно 0,38% се Власи. За споредба во Извештајот од Регистарот на вработени за 2017 година состојбата била следна: 82,374, односно 75.36% се Македонци, 21,112, односно 19.31% се Албанци, 2,012, односно 1.84% се Турци, 994, односно 0.91% се Срби, 1,245, односно 1.14% се Роми, 429, односно 0.39% се Бошњаци, 408, односно 0.37% се Власи, а 730, односно 0.67% се други или не се изјасниле.

Во делот на понатамошните препораки кои се однесуваат на:

- *Да обезбедат вистинско функционирање на Комисијата за заштита од дискриминација како целосно независно и професионално тело за еднаквост, кое располага и со соодветен функционален Секретаријат, како и да преземат сеопфатни мерки за подигнување на свеста околу применливите стандарди за спречување на дискриминацијата во судството и ширум општеството, особено меѓу граѓаните кои се наоѓаат во најнезавидна положба;*

Во мај 2019 година Собранието го изгласа новиот законски текст за спречување и заштита од не дискриминацијата. Во Законот за спречување и заштита од не дискриминација се прошируваат основите за дискриминација и вклучени се нови одредби од кои се очекува да се обезбеди поефикасна заштита од дискриминација. Со нив, се менува и подобро се дефинира дефиницијата за дискриминација, се професионализира Комисијата за заштита од дискриминација, а се менува називот и надлежноста на Комисија за спречување и заштита од дискриминација, бидејќи се очекува да работи и на превенцијата, покрај заштита од дискриминацијата. Едно од клучните дополнувања е вклучувањето на сексуалната ориентација како основа за дискриминација. Со предвидените услови и начин на избор на членовите на Комисијата, користењето нови докази во судските постапки и *actio popularis*, понатаму ослободувањето од судските трошоци во судските постапки, се очекува да се надминат слабостите на претходниот закон, кои со години наназад беа евидентирани од релевантните меѓународни организации како сериозен недостаток во смисла на непочитување на принципот на еднаквост, на забраната на нееднаквиот третман и воопшто сериозните забелешки за тесното поставување на дискриминацијата. Ова законско решение е исклучително важно, бидејќи ги содржи сите утврдени недостатоци на стариот закон и претставува правна гаранција за спроведување на концептот на еднаквост и не дискриминација. Оттука, и неговата доследна имплементација претставува предизвик и за оваа стратегија. Во таа смисла, се чини дека итен приоритет е доследната примена на новото законско решение и нужноста од координација и синхронизација на активностите кои произлегуваат од Законот. Ова посебно се однесува на потребата од редовните комуникации и координирана активност меѓу: Комисијата за спречување и заштита од дискриминација, Народниот правобранител, и постојана анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот, во поглед на исполнување на законските обврски. Со новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација предвидено е формирање на секретаријат како стручна служба за новата комисија.

- *Обезбедување на соодветна политичка и финансиска поддршка за Народниот правобранител и да се овозможи сите слободни работни места во рамките на таа институција да бидат навремено и соодветно пополнети;*

Во 2016 година донесени се измени и дополнувања на Законот за Народниот правобранител во насока на исполнување на критериумите за национална институција со статус А. Со овие измени :

-Се изврши усогласување на Законот за Народниот правобранител со Париските принципи преку: воведување на промоција на човековите слободи, плуралистички пристап во изборот на раководните функции во институцијата и финансиската независност на институцијата Народен правобранител;

-Се предвидува формирање посебно одделение за следење на состојбите и заштита на правата на децата како и на лицата со попреченост и посебно одделение за следење на состојбите и заштита од дискриминација и соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците;

-Се изврши усогласување со одредбите на Факултативниот протокол кон Конвенцијата против тортура и друг вид на сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување што ќе овозможи натамошно јакнење на надлежноста на Народниот правобранител како Национален превентивен механизам против тортура;

-Се воведува обврска годишниот извештај на Народниот правобранител да содржи и препораки за надминување на констатираните состојба. Исто се воведува вклученост на Собранието и Владата за одговорно постапување по препораките на Народниот правобранител како и известување за спроведување на конкретните мерки;

-Народниот правобранител добива овластување во рамките на надлежноста да поднесе барање до Постојната анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот во Собранието на РС Македонија за испитување на случаи на повреда на уставните и законски права и преземање мерки. Се воспоставува обврска Комисијата за заштита на човековите слободи и права да го разгледа барањето на Народниот правобранител за испитување на случаи на повреда на уставните и законски права и да поднесе извештај за истото а Собранието да утврди мерки и

-Се воспоставува дополнителен механизам што ќе овозможи спроведување на посебните извештаи во врска со попречувањето на работата на Народниот правобранител и за непочитување и неспроведување на неговите барања, предлози, мислења, препораки или укажувања.

Општите акти за систематизацијата на работните места на Народниот правобранител беа одобрени од Собранието на 11.07.2017. Во таа насока се одобрени и средства од страна на Министерството за финансии за седум (7) нови вработувања во канцеларијата на Народниот правобранител до крајот на 2017година. Дополнително, на почетокот на 2018 година дадена е согласност за обезбедени финансиски средства за уште 3 лица за 2018 година, односно одобрени се вкупно 10 нови вработувања. Во 2017 година, Народниот правобранител беше назначен за набљудувач во Управниот одбор на Агенцијата за фундаментални права на ЕУ.

Буџетот на Народниот правобранител во 2018 година е зголемен за 5.3 % во однос на 2017 година, додека во 2019 година е зголемен за 10% во однос на 2018 година.

- *Проактивно да се справуваат со нееднаквостите со кои се соочуваат припадниците на националните малцинства, а особено припадниците на малцинства кои се помали по бројност и Ромите и редовно да прибيراат расчленети податоци со цел за изготвување делотворни мерки за промоција на еднаквите можности во тесна консултација со претставниците на малцинствата;*

Агенцијата за остварување на правата на заедниците во 2018 година изготви нов Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РС Македонија. За таа цел формирана е Работна група која ја сочинуваа членови на релевантни државни институции и претставници на здруженија на граѓани од заедниците. Со поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје беа реализирани две работни сесии на Работната група. Во делот на подготовка на нов текст на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РС Македонија, Агенцијата за остварување на правата на заедниците во 2018 година доби поддршка од страна на Европската Комисија преку ТАИЕКС. Во рамките на ТАИЕКС поддршката до сега беа реализирани следните активности: петдневна експертска мисија за поддршка на подготовка на нов текст на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РС Македонија, во рамките на која експертот оствари средби со сите релевантните институции и со граѓанскиот сектор од заедниците и тридневна студиска посета на Северна Ирска со цел запознавање со законската рамка во делот на правата на заедниците во земја членка на ЕУ, работата на релевантните институции, добри практики од областа на заштита и промоција на правата на заедниците и размена на искуства. На втората експертска мисија ТАИЕКС експертот присуствуваше на работната сесија на работната група за подготовка на нов текст на Законот. Од истата произлезе финален извештај. Во моментот предлог текстот на Законот се наоѓа во Собраниска процедура и во наредниот период се очекува усвојување на истиот. Воедно направени се повеќе анализи: анализа за состојбите со соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците на локално ниво (2015 година), анализа за состојбите со употреба на јазиците и симболите на припадниците на заедниците (2016 година), изготвена е анализа за состојбите во Воспитно – Образовниот систем на учениците припадници на заедниците во РС Македонија (2016 година), направена е проценка на потребите за институционален развој на граѓанските организации кои работат на полето на заштита и унапредување на правата на припадниците на заедниците под 20% (2016 година), изготвена е Анализа за имплементација на правото на заедниците да учествуваат во културниот живот на локално ниво (2016 година), формирана е база на податоци за граѓанските организации кои работат на полето на унапредување и заштита на правата на заедниците (2016 година), анализа на право на информирање на свој јазик преку електронски и печатени медиуми (2017 година), анализа за состојбите во Воспитно – Образовниот систем на учениците припадници на заедниците во РС Македонија (2017 година), анализа за

состојбите со примената на начелото на соодветна и правична застапеност за 2015 година во културни установи во РС Македонија (2017 година). Дополнително реализирани се повеќе сесии/форуми:

- Мултикултурализам и интеграција на општеството кое почива на различности – 2015 година. За потребите на овој форум беше изготвена анализата „Мултикултурализам и општествена интеграција“.
- Примена на Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства – 2015 година (За потребите на овој форум беше изготвена анализата „Компаративен преглед на правната и институционалната рамка за заштита на правата на припадниците на заедниците во Европа“)
- Унапредување на законската и институционална рамка за остварување на правата на заедниците – 2015 година (За потребите на овој форум беше изготвена Анализата за надзор во законодавството на Република Македонија, со посебен осврт на надзорната функција на Агенцијата)
- Унапредување на ефективоста на Партиципативниот форум и креирање на рамка на идните активности – 2017 година
- Подобрување на квалитетот на образованието на јазиците на припадниците на заедниците – 2017 година
- Мерки за поттикнување на претприемништвото кај немнозинските етнички групи – 2017 година
- Поддршка на Министерството за култура во остварувањето и унапредувањето на културните права на заедниците – 2018 година
- Соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците на централно ниво- 2018 година
- Соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците на локално ниво – 2018 година
- Сесија за јакнење на меѓу-институционална соработка и координација и сесија за планирање на идните активности на Партиципативниот форум – 2018 година
- Два Партиципативни форума на тема „Нацрт текст на Националната стратегија за развој на концепт на едно општество и интеркултурализам во РСМ“ - 2019 година
- Законска рамка и значењето на пописот на припадниците на заедниците – 2019 година.

Посочуваме на реализирани обуки наменети за граѓанските здруженија од заедниците и работилници:

- Стратешко планирање (2015 година)
- Основи на раководење со проекти (2015 година)

- Демократското управување, застапување на интересите и ангажирање на потенцијалите на членството (2015 година)
- Организациско јакнење и добро управување во граѓанските организации (2017 година)
- Пристап до различни грантови и фондови и изготвување на проекти (2018 година)
- Дводневна обука на тема Родова еднаквост и родово базирано насилство (2018 година)
- Во ноември 2018 организирана е Работилница за зајакнување на капацитетите на Комисиите за односи меѓу заедниците и регулаторната рамка

Одржани се повеќе конференции, јавни трибини, отворени денови и промотивни настани:

- Локална конференција на тема „Унапредување на правата на заедниците и меѓу културниот дијалог на локално ниво“ – 2015 година
- Јавни трибини и средби со граѓани во пет општини со цел запознавање на припадниците на заедниците, членовите на комисиите за односи меѓу заедниците, претставниците на советите на општините и пошироката јавност со работата на Агенцијата, како и зајакнување на соработката помеѓу институциите од централно ниво со локалната самоуправа и граѓанскиот сектор – 2015 година
- Тркалезна маса за унапредување на остварувањето на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението, на која учествуваа министерката за образование и наука на РС Македонија Рената Десковска, министерот за култура Роберт Алаѓозовски и заменик-министерот за информатичко општество и администрација Александар Бајдевски, кои зборуваа за политиките и реформите на Владата и ресорните министерства за унапредување на остварувањето на правата на помалобројните заедници во областа на образованието, културата, медиумите и правичната застапеност – 2017 година
- Отворени денови на Агенцијата за остварување на правата на заедниците со дел од невладините организации на турската, српската, ромската, бошњачката, влашката заедница, како и со дел од невладините организации припадниците на категоријата на останати во РС Македонија – 2017 година
- Јавна расправа и консултации со засегнати страни за предлог измените и дополнувањата на Законот за унапредување и заштита на правата на припадниците на заедниците кои се помалку од 20% од населението во РСМ – 2018 година

- Шест отворени денови за припадниците на заедниците во рамките на кои беа остварени средби со претставниците на граѓанските организации кои работат на полето на промоција и заштита на правата на заедниците. На овие работни средби припадниците на заедниците имаа можност да се запознаат со досегашната работа на Агенцијата како и со предвидените активности до крајот на годината – 2018 година
- Промотивни настани во општините: Куманово, Тетово, Охрид, Јегуновце, Долнени, Чучер Сандево и Маврово-Ростуше со цел промовирање на мандатот и работата на институцијата, како и запознавање на пошироката јавност со правата на припадниците на заедниците. Во рамките на овие настани учество земаа и Комисиите за односи меѓу заедниците – 2018 година.

Во јануари 2019 година АОПЗ започна со реализација на ИПА проектот “Зајакнување на демократијата преку промоција и унапредување на правата на заедниците” предвиден да трае до јуни 2020 година. Како прва активност од проектот беше организирана тридневна сесија за вработените во Агенцијата за остварување во правата на заедниците. Во февруари 2019 беше организирана обука за вработените во Агенцијата за остварување на правата на заедниците и претставниците од другите релевантни институции на тема „Управување со проектен циклус“. Во март 2019 година беше организирана обука за вработените во Агенцијата за остварување на правата на заедниците и претставниците од другите релевантни институции на тема „Улогата на социјалните медиуми во областа на Односите со јавноста на институциите“. Во рамките на проектот Агенцијата поддржа 17 активности на локалните организации на граѓанското општество, со цел да придонесат кон подобрување на состојбата на заедниците и меѓуетничките односи во земјата. За таа цел беа објавени јавни повици до здруженијата на граѓани. Во рамките на овој проект АОПЗ организираше дружење со новинарите на кој беа презентирани активностите и постигнатите резултати на Агенцијата. Неформалното дружење со новинарите беше искористено и да се претстават придобивките од Проектот финансиран од страна на Европската Унија.

- *Воспоставување на делотворен и транспарентен механизам за доделување поддршка за зачувување и развој на културите на националните малцинства и да го зголемат бројот на достапни можности за финансирање на иницијативи и активности со такви намени;*

Управата за афирмирање и унапредување на културата на припадниците на заедниците е основана уште 2002 во рамките на Министерството за култура. Управата за свои основни цели ги поставува следните: афирмација и унапредување на културата на помалите заедници во РСМ поединечно; зачувување на идентитетот, културата и обичаите на заедниците во СРМ и овозможување на соработка на сите етнички заедници во СРМ за меѓусебно запознавање на културите, обичаите, јазикот и традициите.

- *Да ја подигнат свеста кај јавноста за правните лекови кои ѝ стојат на располагање во борбата против злосторствата од омраза и говорот на омраза и да промовираат професионалност во новинарството и етичко однесување во медиумите преку насочени обуки во тие цели;*

Во 2018 година беа донесени измени и дополнувања на Кривичниот законик со кои се инкриминираат делата на криминал од омраза. Главна цел на овие измени и дополнувања на Кривичниот законик е да се подигне видливоста на делата на омраза со пропишување законска дефиниција на тој поим и предвидување посебни облици на дела на омраза во Посебниот дел, што согласно начелото на легалитет ќе ги обврзува органите на гонење да ги откриваат, утврдуваат и процесуираат таквите дела.

Согласно овие измени најнапред во член 122 се додава нов став 42 во кој се воведува дефиниција на дело од омраза. Согласно оваа дефиниција: „Како дело од омраза изречно предвидено со одредбите на овој Законик, се смета кривично дело против физичко или правно лице и со нив поврзани лица или имот кое е сторено во целост или делумно поради реална или претпоставена (замислена, вообразена) карактеристика или поврзаност на лицето што се однесува на раса, боја на кожа, националност, етничко потекло, религија или уверување, ментална или телесна попреченост, пол, родов идентитет, сексуална ориентација и политичко уверување.“ Вториот сет одредби кои се содржани во овие измени е пропишувањето на криминалот од омраза кај одредени кривични дела како облик на конкретните дела. Во моментот се работи на организирање обуки од страна на Академијата во соработка со ОБСЕ за судиите и ЈО за справување со овој вид кривични дела.

- *Воспоставување делотворен и целосен независен надзорен механизам кој ќе овозможи соодветно да се следи колку полицијата се придржува кон професионалните стандарди и сите наводи за сторени прекршувања од страна на нејзините припадници веднаш да се истражуваат и санкционираат во согласност со законот:*

Генерална цел на Проектот „Јакнење на почитувањето на човековите права при полициско постапување“ кој се спроведуваше во рамки на хоризонталната програма за Западен Балкан и Турција (2016-2019) беше да се зајакне заштитата на човековите права во државата во согласност со стандардите на Советот на Европа и меѓународните стандарди. Во рамките на проектот, беше избран моделот за надворешен механизам за контрола на работата на полицијата и во декември 2018 година започна со работа Одделението за истражување и гонење на кривични дела сторени од лица со полициски овластувања и припадници на затворската полиција кое е позиционирано во Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција. Одделението има надлежности за постапување за:

- сите кривични дела извршени од страна лицата со полициски овластувања и од припадниците на затворската полиција, а сторени при вршење на службена должност, како и

- за кривични дела извршени од претходно споменатите лица надвор од вршењето на службата со употреба на сила или средства на присилба, при што како последица настапила смрт, тешка телесна повреда, телесна повреда, противправно лишување од слобода, мачење и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување и казнување, доколку со посебен закон е предвидено гонење по службена должност. За оваа цел беа направени измени во седум закони.

Исто така, формирана е посебна организациона единица кај Народниот правобранител-механизам за граѓанска контрола како дополнителен коректив на системот на истрага при кривични дела извршени од страна на лицата со полициски овластување и припадници на затворската полиција во која ќе има и три претставници од невладини организации.

- *Да ја олеснат регистрацијата на верските организации на припадниците на национални малцинства со цел да им овозможат на истите делотворно да го остваруваат правото на практикување на своите особени верувања во нивните соодветни места за богослужба;*

Правото да се манифестира слободата на верата и уверувањето е уредено со член 9,16 и 19 од Уставот на РС Македонија. Верските слободи и права како дел од фунда,менталните права припаѓаат на граѓанските слободи и права. Според Член 9 од Уставот на Република Северна Македонија граѓаните се еднакви во слободата и правата независно од полот, расата, бојата на кожа, националното и социјалното потекло и верско уверување, имотната и општествената положба. Верските слободи и права се уредени со Законот за правна положба на црква, верска заедница и религиозна група кој беше донесен во 2007 година, но неговата примена започна од мај 2008 година (Службен весник на РМ бр 113/2007г). Овој Закон е донесен во соработка и интензивни консултации со другите државни органи, невладините организации и верските заедници. Истиот го доби позитивното мислење од Венецијанската комисија, ОБСЕ и други меѓународни организации. Новиот Закон е демократски и либерален и е усогласен со меѓународните декларации и конвенции за слободата и вероисповедта и изразување на верата. Со овој Закон според член 1 се уредуваат основањето и правниот статус на црквата, верската заедница и религиозната група, уредувањето на богослужба, молитва и верски обред, верска поука и образовни дејности, приходи на црквата, верската заедница и религиозната група и други прашања. Според член 2 од Законот црква, верска заедница и религиозна група е доброволна заедница на физички лица кои со своето верско убедување и изворите на нивното учење ја остваруваат слободата на вероисповедта соединети по вера и идентитет изразен со подеднакво извршување на богослужба, молитва, обреди и друго изразување на верата. Според член 6 од законот, државата се обврзува да го почитува идентитетот на црквите, верските заедници и религиозни групи и другите облици на религиозно здружување и со нив воспоставува однос на постојан дијалог и развива облици на постојана соработка. Според член 9 од законот за правна положба на црква верска заедница и религиозна група, црквите верските заедници и религиозни групи се запишуваат во Единствениот судски регистар на цркви, верски заедници и религиозни групи, со што се стекнуваат со својство на

правно лице. Надлежен суд за водење на Единствениот судски регистар на црквите, верските заедници и религиозни групи е Основниот суд Скопје II, Скопје. По овој основ во е Основниот суд Скопје II, Скопје, како надлежен суд за водење на Единствениот судски регистар од постојните цркви, запишани или регистрирани се 17 цркви, 9 верски заедници и 11 религиозни групи. Во овие регистрирани цркви, верски заедници и религиозни групи своите права ги уживаат и припадниците на националните малцинства. Според член 5 од Законот Црквата, верската заедница и религиозна група имаат право на внатрешно слободно да се организираат со нивни органи на управување, хиерархија и надлежност и да определуваат лица кои ќе ги застапуваат и претставуваат и да донесуваат акти во врска со тоа. Во контекст на законот во членот 27 се предвидува во воспитно образовните установи може да се организира верско образование како верски предмет. Врз основа на изложеното сметаме дека регистрацијата на верските организации на припадниците на националните малцинства со цел да им овозможат на истите делотворно да го остваруваат правото на практикување на своите особени верувања во нивните соодветни места за богослужба во Република Северна Македонија е целосно олеснето.

- *Да ја зголемат поддршката за медиумите на малцинските јазици, вклучувајќи ги и независните и малите медиумски куќи, како и да промовираат плуралистичко медиумско опкружување; да преземаат активни мерки за сите јавни радиодифузери да придонесуваат кон создавање на едно интегрирано и инклузивно општество преку промовирање на меѓу културно почитување и свесност;*

Со измените на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги кои беа усвоени на крајот на 2018 година, предвидена е промена во начинот на организација на радио и телевизиските содржини на Јавниот радиодифузен сервис наменети за албанската и за помалку бројните етнички заедници во државата. Имено Вториот телевизиски програмски сервис и Третиот радио програмски сервис, каде досега се емитуваше програма на шест јазици (албански, турски, ромски, српски, босански и влашки јазик) ќе емитуваат програма само на албански јазик, додека програмите на турски, ромски, српски, босански и влашки јазик и на радио и на телевизија ќе се емитуваат на посебни програмски сервиси. Во моментот програмите на сите јазици на етничките заедници сè уште се емитуваат како што е наведено во точка 55 од Четвртото мислење на Советодавниот комитет.

Во комерцијалниот сектор, активни се 48 телевизии и 72 радија. Кај комерцијалните радија, 11 емитуваат програма на албански јазик, две радија емитуваат програма на македонски и на српски јазик, едно радио на македонски и на албански јазик и едно радио на македонски, албански и на турски јазик³.

Од 48 комерцијални телевизии, 4 емитуваат програма на албански јазик, 8 и на македонски и на албански јазик, 3 на македонски, албански и турски јазик, и по една на македонски и српски јазик; албански и турски јазик; бошњачки и македонски јазик; и ромски и македонски јазик⁴.

Телевизии	Радија
-----------	--------

³Регистарот на радија е достапен на: <https://avmu.mk/registar-na-radija-mk/>

⁴Регистарот на телевизии е достапен на: <https://avmu.mk/registar-na-televizii/>

Јазик на емитување:	Број на телевизији:	Јазик на емитување:	Број на радија:
македонски јазик	29	македонски јазик	57
албански јазик	4	албански и македонски јазик	1
албански и турски јазик	1	албански јазик	11
македонски и српски јазик	1	македонски и српски јазик	2
албански и македонски јазик	8	македонски, албански и турски јазик	1
македонски, албански и турски јазик	3		
Бошњачки и македонски јазик	1		
ромски и македонски јазик	1		

Од почетокот на регулацијата на радиодифузијата во РС Македонија (1997 година) практиката покажува дека радиодифузери со програма на јазиците на помалку бројните етнички заедници не можат да опстанат работејќи комерцијално. Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги смета дека еден од начините како може да се задоволат потребите на овие заедници за информирање на сопствениот јазик е преку непрофитни радија.

Третиот, непрофитен сектор во радиодифузијата во РС Македонија за првпат беше воведен со донесувањето на Законот за радиодифузната дејност во 2005 година. Оттогаш па сè до денес, регулаторното тело има доделено пет дозволи за непрофитни радиодифузни установи⁵, од кои само една беше наменета за задоволување на специфичните потреби и интереси на турската етничка заедница на подрачјето на Штип и блиската околина (Непрофитната радиодифузна установа ДОСТЛОГУНСЕСИ од Штип). За жал, заедницата не го препозна својот интерес и не го поддржа неговото постоење, па тоа престана да постои после нешто повеќе од една година поради финансиски причини. Агенцијата во 2015 година донесе документ насловен Концепт за развој на непрофитните радиодифузни установи кој имаше двојна цел: од една страна пошироко да ја пренесе информацијата за постоењето на третиот радиодифузен сектор, а од друга страна да ги поттикне институциите и органите во државата да осмислат и предвидат мерки со кои ќе се помогне неговиот развој⁶

- *Да го следат и да обезбедат делотворно спроведување на Законот за употреба на јазиците на централно и локално ниво, вклучително и во однос на прикажувањето на јазиците на малцинствата на топографските знаци; да ја поттикнуваат употребата на јазиците на малцинствата во јавната сфера колку што дозволуваат можностите и да се обидуваат да не се потпираат исклучиво на податоците од Пописот на населението и домаќинствата од 2002 година во тој поглед:*

⁵Во декември 2019 година функционираат четири непрофитни радија и тоа три наменети за студентската популација (универзитетските радија Студент ФМ од Скопје, УКЛО ФМ од Битола и УГД ФМ од Штип) и едно со програма наменета за христијанското население (Радио МАРИЈА - БЛАГОВЕСТ од Струмица).

⁶<https://avmu.mk/wp-content/uploads/2017/05/Koncept-za-razvoj-na-neprofitnite-R.-ustanovi.pdf>

На 14 Март 2018 година донесен е Закон за употреба на јазиците. Согласно Член 1 од овој закон на целата територија во Република Македонија и во нејзините меѓународни односи службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо.

Во став 2 се определува дека друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните (албански јазик), исто така, е службен јазик и неговото писмо, согласно овој закон. Во сите органи на државната власт во Република Македонија, централни институции, јавни претпријатија, агенции, дирекции, установи и организации, комисији, правни лица кои вршат јавни овластувања согласно закон и други институции, службен јазик покрај македонскиот јазик и неговото писмо е и јазикот што го зборуваат 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо, на начин определен со овој закон.(став 3)

Во став 4 се уредува дека во единиците на локалната самоуправа јазикот и писмото што го користат најмалку 20% од граѓаните е службен јазик, покрај македонскиот јазик и неговото кирилско писмо. За употребата на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од граѓаните во единиците на локалната самоуправа, одлучуваат органите на единиците на локалната самоуправа.

Во Член 2 се определува дека: "Граѓаните имаат право да употребуваат било кој од наведените службени јазици и нивните писма од член 1 став (1) и (2) од овој закон, а институциите од член 1 став (3) од овој закон како и другите институции имаат обврска да им овозможат на граѓаните користење, употреба и примена на тие службени јазици и нивните писма во било која постапка како и спроведување на тие постапки на тој службен јазик и писмо."

Во став 3 од овој член се определува опфатот на примена и институциите во кои службен јазик покрај македонскиот јазик и неговото писмо е и јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо: комуникацијата, употребата и примената во сите постапки на граѓаните пред сите органи кои што ја сочинуваат државната власт :Собрание на Република Македонија, претседател на Република Македонија, Влада на Република Македонија, судство, јавно обвинителство, Уставен суд на Република Македонија, Народен правобранител на Република Македонија, во изборниот процес, образованието, науката, здравството, културата, при примената на полициските овластувања, во радиодифузната дејност, нотаријатот, извршувањето, инфраструктурните објекти, матичната евиденција, личните документи, финансиите, економијата, како и во други области

Во Член 3 се уредува дека избрани или именувани функционери на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и други институции чие седиште е во Скопје или општините во кои најмалку 20% од граѓаните зборуваат јазик различен од македонскиот јазик, во нивната службена комуникација го употребуваат македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо, доколку најмалку еден од избраните или именуваните функционери зборува службен јазик различен од македонскиот јазик.

Во членовите 4 и 5 се уредува употребата на јазиците во Собранието и Владата: Согласно Член 4 во работата на Собранието на Република Македонија службен јазик е македонскиот и неговото кирилско писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо.

Пратеник, избран или именуван функционер кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија, на седница на Собранието и седници на работни тела зборува и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Северна Македонија. Пратеник, кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој го зборуваат најмалку 20% граѓаните во РСМ кога претседава со седница на собрание или седници на работни тела, истите ги води на тој јазик. Пратеник, избран или именуван функционер кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој го зборуваат

најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија, материјалите навремено ги добива, односно доставува и на неговиот јазик и писмо за да послужат на седница на собрание или седници на работни тела.

Стенограмите од седница на Собранието и од седници на работни тела, како и другите материјали и документи се издаваат и се чуваат на македонски јазик и неговото писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РСМ и неговото писмо.

Сите закони и други акти донесени од страна на Собранието се објавуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и неговото писмо.

Согласно Член 5 во работата на Владата на Република Северна Македонија службен јазик е македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и неговото писмо.

Седниците на Владата се водат на македонски јазик и неговото кирилско писмо. Кога со седниците на Владата на РСМ, на комисиите, како и на Генералниот колегиум на државни секретари претседава избран или именуван функционер кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој јазик го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија, истите ги води на тој јазик и писмо.

Избран или именуван функционер кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој јазик го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на седница на Владата на комисиите и на Генералниот колегиум на државни секретари зборува и на тој јазик. Избран или именуван функционер кој зборува јазик различен од македонскиот јазик, а кој јазик го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РСМ, материјалите навремено ги добива, односно доставува и на неговиот јазик и писмо за да му послужат на седница на Владата на Република Македонија, на комисија или на Генералниот колегиум на државни секретари.

Стенограмите од седница на Владата од седница на комисиите и Генералниот колегиум на државни секретари, како и другите материјали и документи се издаваат и се чуваат на македонски јазик и неговото писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РСМ и неговото писмо.

Сите акти донесени од страна на Владата се издаваат и објавуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните.

Во членовите 6 и 7 се уредуваат обврските на институциите во примената на овој закон: Имено согласно член 6:

Институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и сите други институции се обврзани по службена должност да обезбедат употребата, комуникацијата и постапките да се одвиваат на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија и неговото писмо доколку лицето, односно учесникот зборува јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија.

Сите одлуки и други акти, како и легитимациите кои произлегуваат од надлежноста на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и сите други институции се на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Северна Македонија и неговото писмо доколку лицето.

Избрано или именувано лице кое зборува јазик различен од македонскиот јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните, личното име во одлуките и другите акти во рамките на надлежностите на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и сите други институции, го пишува на својот јазик и писмо.

Веб-страниците на институциите од член 1 од овој закон и содржината на веб-страниците покрај на македонскиот јазик и неговото писмо, задолжително се објавуваат и на јазикот различен од македонскиот јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РС Македонија и неговото писмо.

Во Член 7 се уредува дека називите на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и сите други институции и нивните подрачни единици во единиците на

локалната самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик и во Скопје, ќе се напишат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо како и на англиски јазик. Називите ќе бидат со иста големина и фонт, при што називот на македонски јазик и писмо ќе биде напишан прв.

Во подрачните канцеларии на органите од државната администрација кои покриваат најмалку една единица на локална самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат јазик различен од македонскиот, називите на канцелариите ќе се напишат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Печатите на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон и сите други институции со седиште во Скопје или во единиците на локалната самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик, се испишани на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Во Член 8 се уредува дека книжните и кованите пари, како и поштенските марки ќе содржат симболи што го претставуваат културното наследство на граѓаните што го зборуваат македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Поштенските марки, уплатниците, фискалните извештаи издадени од институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, фактурите од институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, бандеролите, се пишуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Униформите на полицијата, пожарникарите, здравството, во Скопје и во општините во кои најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик се напишани на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и неговото писмо.

Во членовите 9 до 12 се уредува употребата на јазиците во судските постапки, извршувањето на санкциите, постапките пред нотар и извршител и матична евиденција:

Согласно член 9 став 1:

Во судските, управните, извршните постапки, постапка за извршување на санкции, пред истражни и истражни постапки, кривични и прекршочни постапки, парнични и вонпарнични постапки, како и другите постапки пред судовите, јавните обвинителства како и сите други органи, тела и институции, се применува македонскиот јазик и неговото кирилско писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Сите постапки од ставот (1) на овој член се водат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија и неговото писмо доколку судија, јавен обвинител, странка или друг учесник во постапката е лице кое зборува јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РС Македонија.

Сите одлуки, писмена и други акти кои произлегуваат од постапките од ставот (1) на овој член се донесуваат и издаваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо доколку судија, јавен обвинител, странка или друг учесник во постапката е лице кое зборува јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РС Македонија.

Институциите наведени во ставот (1) на овој член се обврзани да овозможат превод на сите потребни документи и материјали, како и симултан превод на излагања, изјави и рочишта во работата или постапките што се водат.

Не обезбедувањето на превод на сите потребни документи и материјали, односно не обезбедувањето на симултан превод за време на целиот тек на постапката претставува суштинска повреда на постапката.

Називите на институциите наведени во ставот (1) на овој член во Скопје и во единиците на локалната самоуправа во која најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик се пишуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Во институциите наведени во ставот (1) на овој член со седиште во подрачје кое опфаќа повеќе основни судови од кои најмалку еден од нив се наоѓа во единица на локална самоуправа во кое се зборува службен јазик различен од македонскиот, а кој го зборуваат 20% од граѓаните на Република Македонија, називите исто така ќе се напишат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо. Трошоците што настануваат од преведувањето за странките и учесниците во постапката, како и трошоците за судски преведувач што настануваат со примена на одредбите на овој закон, паѓаат на товар на средствата на институциите наведени во ставот (1) на овој член.

Во постапките пред нотар, нотарските исправи и заверки може да се издаваат на македонски јазик и неговото писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо.

Во постапките пред извршител доколку учесник е лице кое го зборува јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на РС Македонија, налозите, заклучоците, записниците, службените белешки и другите акти на извршителите се издаваат на македонски јазик и неговото писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на РС Македонија и неговото писмо.

Институциите надлежни за управување со институциите за извршување на санкции, како и самите институции надлежни за извршување на санкции се обврзани во комуникацијата и постапките да го применуваат македонскиот јазик и неговото писмо, како и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо доколку лицето за кое станува збор зборува јазик кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во РС Македонија.

Институциите надлежни за управување со институциите за извршување на санкции како и институциите надлежни за извршување на санкции се обврзани да овозможат лицата кои се наоѓаат во овие институции да се обратат и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Матичните евиденции во Скопје и единиците на локалната самоуправа во кои најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот се водат и на службениот јазик кој го зборува граѓанинот.

Решенијата, изводите, потврдите како и другите акти се издаваат и на службениот јазик кој го збори граѓанинот.

Личните документи и патните исправи на граѓаните кои зборуваат на јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо, по службена должност се издаваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Во членовите 13 и 14 се уредува употребата на јазиците при издавање на лична карта и образци на патни и други исправи: Согласно член 13:

На граѓаните кои зборуваат јазик различен од македонскиот јазик што го зборуваат помалку од 20% од граѓаните на Република Македонија, образецот на личната карта се печати и на јазикот и писмото што го употребува граѓанинот.

На граѓаните кои зборуваат јазик различен од македонскиот јазик што го зборуваат помалку од 20% од граѓаните на Република Македонија, на нивно лично барање, податоците за личното име што се внесуваат на личната карта се запишуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо и на јазикот и писмото што го употребува граѓанинот.

На граѓаните кои зборуваат јазик различен од македонскиот што го зборуваат помалку од 20% од граѓаните на Република Македонија, на нивно барање, образецот на патната исправа и патниот лист се печати и на јазикот и писмото што го употребува граѓанинот.

На граѓаните кои зборуваат јазик различен од македонскиот што го зборуваат помалку од 20% од граѓаните на Република Македонија, на нивно лично барање, податоците кои се внесуваат во патната исправа и во патниот лист се запишуваат и на тој јазик и писмо.

На граѓаните кои зборуваат јазик различен од македонскиот што го зборуваат помалку од 20% од граѓаните на Република Македонија, на нивно лично барање, податоците за личното име што се внесуваат во патната исправа се запишуваат и на јазикот и писмото што го употребува граѓанинот.

Во член 15 се уредува дека на седниците на Државната изборна комисија и општинските изборни комисии во Скопје и единиците на локална самоуправа во кои најмалку 20% од граѓаните зборуваат службен јазик различен од македонскиот јазик, при спроведување на изборите во работата и постапките на сите комисии, и други тела и институции подеднакво се користат, употребуваат и применуваат македонскиот јазик и неговото кирилско писмо и јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Согласно член 16: "Име на улица, плоштад, мост и на друг инфраструктурен објект во сите единици на локалната самоуправа каде што најмалку 20% од граѓаните зборуваат јазик различен од македонскиот јазик, како и во Скопје се пишува на македонски јазик и неговото кирилско писмо, како и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо како и на јазиците што се општоприфатени од меѓународната заедница.

На граничните премини на РС Македонија и аеродромите кои се наоѓаат на подрачјата каде најмалку 20% од граѓаните зборуваат јазик различен од македонскиот јазик називите на институциите, другите натписи и патокази се пишуваат на македонски јазик и неговото кирилско писмо како и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Сите закони, под законски акти, одлуки и огласи од институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон кои што се објавуваат во Службен весник на Република Македонија се објавуваат на македонскиот јазик и неговото писмо и на јазикот кој го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо.

Заради остварување на целите на овој закон, промовирање, заштита и примена на службениот јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо се основа Агенција за примена на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија, со својство на правно лице, надлежна за стандардизирање и еднаква употреба на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија и неговото писмо со помошни тела за поддршка на институциите од член 1 став (3) и член 2 став (3) од овој закон, како и сите други институции.(Член 18)

Согласно член 20: "За надзорот над целосно и доследно спроведување на одредбите на овој закон кои се однесуваат на употребата на јазиците, се формира Инспекторат за употреба на јазиците во состав на Министерството за правда со својство на правно лице. "

Владата на Република Македонија и сите институции надлежни за спроведување на одредбите од овој закон, ќе донесат мерки за промовирање на примената на сите службени јазици, како и за гарантирање на заштитата на јазиците на другите заедници чиј мајчин јазик не е службен јазик.(Член 21)

Имајќи го предвид член 20 од овој закон, на 21 Октомври 2019 година донесен е Закон за инспекторат за употреба на јазиците.

Со овој закон се уредуваат надлежноста, организацијата и постапките на инспекцискиот надзор на инспекторатот. Цел на овој закон е организирање на ефикасен систем на инспекциски надзор над спроведување на Амандманот V од Уставот на Република Северна Македонија, како и на одредбите од Законот за употреба на јазиците на територијата на РС Македонија.

Работите на инспекцискиот надзор од областа на примената на Амандманот V од Уставот на РС Македонија и на одредбите од Законот за употреба на јазиците ги врши Инспекторатот за употреба на јазиците како орган во состав на Министерството за правда. Инспекторатот има својство на правно лице.

Надзорот опфаќа: надзор над примената на Законот за употреба на јазиците во постапките пред институциите, надзор над називите и печатите на институциите, надзор над имињата на инфраструктурните објекти, надзор над објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“ на законите, под законските акти, одлуките и огласите и други работи определени со закон, а кои се однесуваат на примената на Законот за употреба на јазиците. Инспекцискиот надзор се спроведува согласно одредбите од Законот за инспекциски надзор.

- *Да овозможат претставниците на Ромите да бидат делотворно вклучени во сите процеси на носење одлуки кои се однесуваат на унапредување на нивната општествено економска интеграција, вклучително и во усвојувањето и спроведувањето на соодветни стратегии и акциски планови, како и да ги преземат сите неопходни мерки за отстранување на преостанатите пречки во однос на издавањето лични документи на Ромите, нивното впишување во матичните книги и постапките за легализација на имот во нивна сопственост.*
- *Сеопфатно справување со склоноста кон сместување на децата Роми во посебни училишта и училишни одделенија и да ги преземат сите можни мерки за активна промоција на нивното вклучување во редовното образование, вклучувајќи и вработување персонал кој е соодветно квалификуван за таа намена:*

I Вклучување на Ромите во предучилишно образование:

Направени се 7 мониторинг посети на ЈОУДГ (Куманово, Винаца, Гази Баба, Карпош, Кочани, Центар - 2 посети, Чаир, Битола, Прилеп, Берово, Пехчево, Штип, Велес и Дебар).

Препораката за ослободување од партиципација на деца Роми вклучени преку проектот: Инклузија на деца Роми во ЈОУДГ донесена на 28.12.2018, заклучно со месец јуни 2019 година, ја имаат прифатено 10 општини од (вкупно 18 општини) или вкупно 167 деца се ослободени од партиципација. Одржани се неколку состаноци со родители на децата Роми вклучени во ЈОУДГ и со претставници од градинките за информирање и разгледување на проблемите и можностите за подобрување на престојот на децата.

Во текот на учебната 2018 - 2019 година, во рамките на проектот, заклучно со јуни 2019 година, вкупно 275 деца Роми посетувале градинка, во 17 детски градинки, односно во 15 општини. Согласно препораката на Влада на РСМ (од 01.12.2018 - 31.12.2019), планиран број на деца за вклучување во ЈОУДГ во новата учебна 2019/2020 година, изнесува вкупно 390 деца во 16 општини. Дополнително во препораката се опфатени и општините Тетово и Гостивар, со препорака за ослободување на партиципација на 30 деца Роми во Тетово и 30 деца во Гостивар. Заклучно со октомври 2019, вкупно се вклучени околу 220 деца во ЈОУДГ, од ромските заедници, а останатите 3 општини кои се покриени од ИПА проектот, просекот на вклучени деца изнесува Шуто Оризари- 111, Тетово - 42 и Гостивар - 23 деца. Во учебната 2018/2019 од вкупниот број на деца кои биле вклучени во градинка преку проектот

„Инклузија на деца Роми во ЈОУДГ“, запишани во прво одделение се 134 деца (58 машки и 76 женски).

Работа на информативни центри и граѓански организации

Ромските информативни центри работеа со граѓаните, согласно проблемите и потребите на заедницата, континуирано според своите работни планови.

Во текот на јуни - септември 2019 година од страна на РИЦ дадени се вкупно 1192 услуги / поддршка од различен вид (вработување 23 услуги, од областа на социјалната заштита 984 услуги, здравствената заштита 130 услуги, од областа на образованието 10, лична документација 7, домување 35 и по однос на други прашања дадени услуги на 3 лица). Од почеток на започнување на процесот завршена е процедурата на трансформација на РИЦи на работните места во ЦСР во 7 општини – Куманово, Берово, Велес, Куманово, Делчево, Штип и Кочани. Продолжува систематизацијата на работните места во Скопје - 2, Тетово - 1, Гостивар - 1, Битола - 1, Прилеп и Винаца - 1. Во моментот функционираат 7 РИЦ со 9 информатори. До крајот на 2019 година се очекува трансформацијата да биде завршена на сите 7 РИЦи во Центрите за Социјална работа. РИЦи продолжуваат со својата работа според плановите и напоредно се уште се одвива процесот на систематизација на работните места. Во текот на јуни - септември 2019 година, останува и останатите Центри за социјална работа да ги објават огласите според процесот на систематизација.

Во рамките на РОМАКТЕД програмата, одржана е национална работилница со сите 12 општини, со претставниците на единиците на локалната самоуправа и претставниците од ромската заедница. Целта на работилницата беше размена на искуства на ниво на имплементација на програмата, предизвици и иницирање на потребите односно приоритетите на заедницата во годишните буџети на општините за 2020 година. Реализирани се средби со РОМАКТЕД структурите, претставниците од институционалната работна група на локално ниво и претставници од заедниците заедно со олеснувачите од програмата. Подготвени се и доставени покани до 12те општини за аплицирање за мали грантови од РОМАКТЕД програмата, согласно усвоените акциони планови со приоритети согласно методологијата на програмата. Обезбедена е финансиска поддршка од страна на Совет на Европа за имплементација на локални проекти, во износ од 10.000 евра, по иницијатива за секоја општина. Поддршката се однесува за сите 12 вклучени општини.

Законска регулатива

Подготвен е нов Закон за лицата без регулиран граѓански статус, со кој се уредува начинот на прибирање и евиденција на личните податоци, видот на податоците што се евидентирани и стекнување на својството со посебен граѓански статус. Цел на законот е стекнување на својството на лице со посебен граѓански статус, заради остварување на правото на образование, здравствена заштита, социјална заштита и вработување со задолжително социјално осигурување.

Сместување и подигање на свеста кај оваа група граѓани

- Дислоцирани се 14 семејства (90 лица, 33 возрасни и 57 деца) во надлежност на Министерството за труд и социјална политика и сместени се во привремените живеалишта во Визбегово.
- Ромска невладина организација активно работи со овие лица во насока на подобрување на ниванта состојба во областа на образованието и вработувањето како и подигање на свеста кај семејствата во насока на нивна самоодржливост при што 22 деца се вклучени во основното образование, организирана редовна настава за деца на возраст од (15-18) години, реализирана посета на ЗОО градина за децата и обезбедена поддршка за постигнување на подобри резултати во образованието на децата. Одржани се средби за лобирање во општините Бутел и Шуто Оризари за поддршка на превозот на децата.
- Организирани се работилници за подигање на свеста кај родителите, за важноста од образование и вработување (мотивирање за активно пријавување во АВРМ и учество на обуки во рамки на мерките за вработување). Во однос на вработувањето во соработка со општина Аеродром, потпишани се договори за сезонска работа за 10 лица. За вкупно 14 семејства поднесени се барања за остварување на правото на ГМП.
- По спроведената идентификација на состојбата заклучно со октомври 2019 година, 12 семејства или 67 лица се времено згрижени во Ранка Милановиќ (од кои 37 од нив се деца / само 4 од нив се вклучени во образовниот процес). Со овие лица се работи исто така на индивидуално ниво и тековно се одвива процес на подготовка на индивидуални планови. Во работата со овие семејства се вклучени стручни лица од ЦСР, МТСПи 1 ромска НВО. Продолжува работата со лицата во насока на подобрување на нивната состојба до нивниот престој во установата.
- Во рамките на проектот Социјално мапирање подготвен е извештајот од истражувањето на социјалното мапирање спроведено на терен, со вклучените забелешки од страна на Министерството за труд и социјална политика. Исто така е финализирана и интерактивната мапа, со конкретни показатели на состојбите во мапираните заедници. На крај на јули 2019 година, реализирана е презентација на финалниот извештај и интерактивната мапа. Извештајот и интерактивната мапа со податоците од извештајот за социјалното мапирање спроведено во 14 општини се достапни на веб страната на МТСП.

Работни состаноци и насоки од релевантни тела во насока на социјална интеграција на Ромите

На крај на јули 2019 година, одржан е редовен состанок на Националното координативно тело. На состанокот беа презентирани реализираните активности во ресорните министерства во рамки на Стратегијата за Роми, во период мај - јули 2019 година и дискутиран и презентиран Предлог текст на Законот за неевидентирани лица во матична книга на родени. Од страна на ресорните министерства беа изложени планираните активности за идниот период.

По однос на проектот за потенцијално партнерство со Министерството за труд и социјална политика и УНДП Скопје во спроведување на проектна компонента за поддршка на вработување на Роми и други лица во ризик од социјална исклучивост, подготвен се услови за советодавна поддршка во пилотирањето на мерки базирани на соодветна методологијата и услови за утврдување на цени на услуги за вработување.

Во септември 2019 година, се одржа Осмиот работен состанок за социјална интеграција на Ромите во Република Северна Македонија, во соработка на Министерот без ресор задолжен за имплементација на Стратегијата за подобрување на состојбата на Ромите со Министерството за труд и социјална политика, Секретаријатот за Европски прашања и Делегацијата на Европската Комисија во РС Македонија. Целта на работниот состанок беше информирање за степенот на реализација на утврдените приоритети за периодот меѓу седмиот и осмиот состанок како и размена на гледишта помеѓу министерствата, граѓанските и меѓународните организации по однос на актуелните политики за инклузија на Ромите како и утврдување на насоки за натамошна социо-економска интеграција на Ромите во РС Македонија. На состанокот се усвоија оперативни заклучоци по областите вработување и образование, не дискриминација и родова еднаквост, домување и лица повратници, здравство и лица без документи.

- *Да одржуваат дијалог одблизу со претставниците на националните малцинства и да ги зајакнат напорите за обезбедување висококвалитетно образование на јазиците на малцинствата, вклучително и на јазиците на бројно помалите малцинства, а преку воведување на современи двојазични и повеќејазични методологии на настава во сите училишта;*

Министерството за образование и наука, освен што презема мерки за создавање интегриран и мултикултурен образовен систем, во рамките на своите ингеренции и надлежности, особено внимание посветува на образование на припадниците на заедниците, кои во согласност со Уставот и законите имаат право на образование на својот мајчин јазик.

Во Република Северна Македонија во согласност со Наставниот план, Концепцијата за деветгодишно основно образование (2007 год.), наставата се одвиваше и сè уште се одвива на четири наставни јазика (македонски, албански, турски и српски), а оние заедници што немаа настава на својот мајчин јазик, истиот го изучуваа како изборен предмет Јазик и култура на Бошњациите, Власите и Ромите, од трето до деветто одделение со по еден односно два часа неделно. Учебници за овие изборни предмети се обезбедени од страна на Министерството за образование и наука од трето до деветто одделение, освен за предметот Јазик и култура на Ромите, за овој изборен предмет обезбедени се учебници од трето до петто одделение, за останатите одделенија, односно за шесто, седмо, осмо и деветто одделение, сè уште нема учебници. Министерството за образование и наука, Педагошката служба прави напори по пат на јавни конкурси да обезбеди авторски тим за изготвување на учебници, но за жал, нема заинтересирани автори или, пак, пријавените не ги исполнуваат условите пропишани со членот 10 од Законот за учебници за основно и средно образование. Конкурсот и понатаму е отворен, па штом ќе се обезбеди авторски тим, ќе се отпочне со подготовките на ракопис по овој предмет за соодветните одделенија.

Министерството за образование и наука, експерименталната програма по босански јазик, со Решение на Министерот за образование и наука од 2018/19 година, во наставата го вовеле босанскиот јазик како петти наставен јазик во основното образование од прво

одделение во три училишта. Со цел да се задоволат побарувањата на српската и турската заедница за изучување на нивниот мајчин јазик како изборни предмети во средини во кои нема можност за редовна настава, со измените во Наставниот план од 2019 година се воведени: Јазик и култура на Србите и Турците. Во моментот се работи на изготвување на наставните програми, а по нивно завршување истите ќе се достават до Педагошката служба со цел да се изготват и учебници по овие предмети. Сите овие измени ја потврдуваат определбата на Министерството за образование и наука во целост да го испочитува идентитетот и интересот на сите нејзини граѓани, а во согласност со Уставот, законите, но и членовите 12 и 14 од Рамковната конвенција за заштита на националните малцинства.

Министерството за образование и наука особено внимание посветува на ромската заедница со цел да го зголеми опфатот на ученици од оваа заедница на сите нивоа, како во основното така и во средното, но и во високото образование. Несразмерно големиот број деца што се запишуваа во посебните училишта, според новиот Закон за основно образование, член 11 од Законот за основно образование, предвидена е инклузија на сите деца во редовното основно образование без разлика на етничка, религиозна и родова припадност, со што бројот на децата што се запишуваа во посебните училишта ќе се намали (**точка 71 од Препораките на Советодавниот комитет**), без разлика на етничката, религиозната и родовата припадност. Во преодните и завршните одредби, член 179 од Законот за основно образование, постојните државни основни училишта: Заводот за рехабилитација на деца со оштетен слух „Кочо Рацин“ - Битола, Посебното основно училиште „Иднина“ - Скопје, Посебното училиште за основно образование на децата попречени во психичкиот развој „Д-р Златан Сремец“ - Скопје, Посебното основно училиште за ученици со посебни воспитно - образовни потреби „Св. Климент Охридски“ - Ново Село и Посебното основно училиште со ученички дом „Маца Ѓорѓиева Овчарова“ - Велес, продолжуваат со работа како основни училишта со ресурсни центри од учебната 2020/2021 година.

Со цел олеснување на комуникацијата помеѓу училиштата и родителите, а во насока на намалување на осипот на ученици Роми, во согласност со член 37 од Законот за основно образование, предвидени се образовни медијатори и образовни ментори. Образовниот медијатор презема активности за подобрување на информираноста за можностите и пристапот до училиштата, спроведува редовни средби за сензибилизација на населението и вработените во образованието со спецификите и потребите на ранливите групи во делот на образованието, редовно соработува со стручните соработници и наставниците за подобрување на постигањата на учениците, презема активности за намалување на напуштањето на воспитно-образовниот процес на учениците. Во текот на учебната 2018/19 година беа селектирани 25 медијатори, а оваа година, според Конкурсот, треба да се ангажираат 35 медијатори Роми.

Иако средното образование е задолжително за секој граѓанин, а во јавните средни училишта е бесплатно, сепак одреден број ученици своето образование не го продолжуваа понатаму. Според податоците, намалувањето на ученици е најголем кај ромската заедница. За да се задржи преодноста од основно во средно образование, од страна на Министерството за образование и наука се преземат низа мерки со кои учениците Роми и понатаму ќе се задржат во образовниот систем. Една од мерките е упис во средното образование - на учениците припадници на оваа заедница им се овозможува упис во средните училишта со 10% помалку бодови од предвидените за упис во тоа средно училиште. На овој начин им се овозможува на

учениците Роми да се запишуваат во училишта во кои бодовите за упис се доста високи за разлика од други училишта (медицинско, гимназија).

Освен оваа мерка, учениците припадници на ромската етничка заедница кои се запишуваат во јавни и приватни средни училишта од страна на МОН добиваат стипендии во согласност со **Законот за ученичкиот стандард**, член 54. Владата на Република Македонија, Министерството за образование и наука големо внимание посветува на оваа заедница и во делот на високото образование, иако е незадолжително. На припадници на ромската заедница им се доделуваат стипендии. За да се зајакне целиот процес на интеркултурните и интеграциски односи со кој ќе се промовираат културните различности и нивното премостување во поширок општествен мултиетнички и мултикултурен контекст, од страна на Владата на Република Северна Македонија е усвоена Стратегија за едно општество и интеркултурализам, со која се опфатени повеќе сегменти од општеството.